

TERAPIE TEATRALĂ

Convorbire cu
prof.dr.Constantin Bălăceanu-Stolnici

□ Este teatrul o terapie?

■ Da. Această problemă poate fi considerată sub mai multe aspecte. În primul rând, orice spectacol, orice participare la un act cultural - de la lectura unei cărți pînă la prezența la o liturghie - reprezintă situații care pot genera modificări la nivelul echilibrului psihic, astfel încît la un moment dat să funcționeze ca un mijloc de tratament. Teatrul poate fi și un mijloc terapeutic mai special, atunci cînd cel care e suferind e implicat în piesa de teatru - într-o psihodramă. Aici se încearcă desprinderea omului dintr-un anumit context nevrotic prin crearea unor rame dramatice, în care el evoluează ca actor și își rezolvă probleme, dileme personale într-o ficțiune revelatorie, jucîndu-și propriul rol. În ambele cazuri, teatrul poate fi privit ca terapie. Lucrurile trebuie însă privite "cum grano salis": nu se poate vorbi cu aceeași lejeritate de teatro-terapie ca de melo-terapie.

□ Dar poate fi considerat teatrul o terapie socială?

■ Da, în măsura în care la teatru participă foarte multă lume. Astăzi, teatrul bun are un public restrîns; e o zonă culturală la care participă o elită intelectuală. Nu se poate vorbi despre impactul teatrului asupra maselor, de o audiență care să modifice receptivitatea oamenilor în legătură cu puncte nevralgice ale realității. Poate că acest lucru s-ar putea realiza prin intermediul teatrului TV, prin selecția unor piese cu teme contemporane, care, chiar dacă nu furnizează răspunsuri interogațiilor cotidiene, pot sugera anumite atitudini și comportamente.

□ Vedeți așadar teatrul modern ca o formă de cultură elitistă?

■ Absolut. Manipulările tehnice, dialogurile simbolice, construcțiile dramatice nasc spectacole ermetice, la care accesul e posibil printr-o treptată inițiere. Nu în sensul misterelor antice, desigur. O ucenicie spirituală pentru a descoperi și decodifica mesajele piesei e, fără îndoială, necesară.

□ În acest spațiu secret, intim în care teatrul modern de calitate pare a-și găsi spectatorii, prezența actorului e receptată și ca semn al subconștientului?

■ Problema a fost mult speculată, evident - datorită psihanalizei freudene care a creat în mișcarea culturală europeană orientări analitice cu rezultate surprinzătoare. La noi, Blaga a insistat asupra inconștientului - ca factor de presiune asupra creației artistice conștente. Interesantă mi se pare dubla prezență a inconștientului în creație: cea freudiană pură, care proiectează asupra conștientului, într-o formă simbolică, anumite realități venind din straturi abisale; cealaltă - a lui Jung, mult mai interesantă în plan cultural - în care subconștientul e un receptacol al unor semne de ordin general, ce reprezintă o conștiință culturală colectivă, depozitată prin mecanisme subtile și acoperînd o cronologie foarte vastă. E teza lui Jung, a arhetipurilor, a modelelor care se actualizează în creație, făcînd abstracție de conștientizarea lor directă. Artistul - actorul - include tema arhetipurii, nedîndu-și seama că ea vine dintr-o rezervă culturală mai veche.

Cred însă că nu trebuie să pedalăm prea intens asupra rolului inconștientului și să ne gîndim că teatrul e în primul rînd o operă conștientă, în care se combină elementele noetice, raționale cu emoțiile nu neapărat legate de misterioasele invaziuni ale abisalului, de substraturile care aduc fugitiv la suprafață viziuni suprarealiste ale lumii.

Bufonul e un tip de prezență în teatru indusă de două arhetipuri. La origine e identificat cu spiritul răului. Noi avem un echivalent folcloric: Mutul din Călușei - ele-

ment malefic într-o construcție mistică. Aparențele lui nu îmbracă forme teribile, ci atenuate prin comic, prin ridicol. Există, pe de altă parte, nimburi de misticism, de particularitate în jurul alienatului mental, al celui izolat din cauza unui stigmat care-l și protejează. Polii funcțiilor intelectuale - nebunia și înțelepciunea - se alătură într-o oglindă cu diferite unghiuri de reflectare. Sintagme usturătoare desfid tabuurile sub protecția nebuniei. Bufonul nu e un element de comic pur, ci o transformare comică a unui duh malefic, un simbol al unei înțelepciuni nonconformiste.

□ Care e funcția psihologică a teatrului?

■ Teatrul intervine ca un mijloc de distracție. Lumea vrea să trăiască evenimente, emoții care să creeze fie o destindere psihică, fie o încordare care să devleze gîndurile din obsesia cotidianului. Teatrul e și un mijloc de a satisface anumite valențe spirituale pe care fiecare om le are și pe care le-a dezvoltat mai mult sau mai puțin în funcție de experiențele personale, de acumulările culturale realizate. La fel ca muzica sau ca tablourile dintr-o expoziție, teatrul e un aliment cultural și satisface acea noo-latură a psihismului uman. Spectacolul eliberează omul de tensiuni psihice existente latent, care nu-și identifică elementele structurale declanșatoare. Suprapunerea formelor interioare creatoare de angoasă cu simbolurile sau conflictele din teatru, identificarea tensiunilor elimină disconfortul psihic.

□ Ce teritoriu al teatrului vă îmbie atunci cînd, ritmul trepidant al unei zile încetinindu-se, aveți un răgaz de relaxare?

■ Sînt momente în care îmi place să văd o comedie bine jucată, cu un dialog spumos cum este cel caracteristic comediei franceze sau cu o gestică particulară gen comedia dell'arte. Urmăresc comediele de mare talent ale literaturii române. Prezența contemporană a lui Caragiale e foarte accentuată; evenimentele politice îl celebrează perenitatea. O piesă bine construită, jucată scinteiilor e o delectare și o relaxare după acumulările de oboseală. Mă atrag în egală

măsură construcțiile dramatice care au substraturi psihologice profunde, cu situații care dezvoltă complexitatea spiritului uman. Shakespeare a rezolvat mari probleme teatrale și psihologice, de la limitele normalului pînă la patologicul pur, în realizări aflate în sisteme de referință fundamentale ale psihismului uman. Drama istorică, plesele romantismului îmi trezesc un interes conjunctural. Teatrul cultivă o anume febrilitate în explorarea umanului.

■ ADINA BARDAȘ

